

Clintonova administracija i ulazak Hrvatske u Partnerstvo za mir

LIDIJA ČEHULIĆ*

Program Partnerstvo za mir (PfP) integralni je dio Clintonove vanjskopolitičke strategije. Za razliku od svoga prethodnika Busha, koji se pribojavao da bi jaka, ujedinjena, stabilna Europa mogla ugroziti, a samim tim i otežati američki primat u novom svjetskom poretku, novoizabrani predsjednik SAD-a, demokrat Bill Clinton, od svog je ulaska u Bijelu kuću jasno dao do znanja da će primarni cilj njegove vanjske politike prema Starom kontinentu biti jačanje uloge NATO-a i njegovo proširenje, te podržavanje i širenje demokracije u postsocijalističkim europskim zemljama. Političkom, ekonomskom pa i vojnom pomoći, SAD su nastojale ubrzati tranzicijske procese europskih zemalja mladih demokracija, u cilju njihova bržeg integriranja u novu europsku geopolitičku i geoekonomsku strukturu. Za Clintonovu administraciju, samo ekonomski jaka, stabilna, demokratska Europa, povezana sa SAD-om, može biti adekvatan američki partner u uspostavi novoga svjetskog poretka. Clinton se nije protivio ni raznim pokušajima uspostave europskih vojnih snaga, ali je jasno naglašavao da one, bez obzira na svoju strukturu i brojnost, trebaju biti povezane s organizacijom NATO. Jačanje euroatlantskog savezništva kontinuirani je cilj američke diplomacije u oba Clintonova mandata.

Gotovo sve zemlje mladih demokracija u Europi odmah su po svom osamostaljenju izrazile želju za bržim ulaskom u NATO. Problemi s kojima su bile suočene u procesu tranzicije, ali i nedefinirani odnosi SAD-a s novom, također gospodarski, politički, pa i vojno problematičnom Rusijom, rezultirali su uspostavom Partnerstva za mir. Iako su programi Partnerstva usmjereni ponajprije na vojnu suradnju, pomoć i prilagodbu obrambenih snaga i struktura zemalja članica PfP-a zahtjevnim standardima organizacije NATO, gledano šire, Partnerstvom za mir američka administracija stvorila je institucionalne pretpostavke za postupno, dosljedno provođenje Clintonovih zacrtanih vanjskopolitičkih ciljeva u Europi. Jer Partnerstvo za mir može se gledati i analizirati s tri aspekta: vojnog, političkog i ekonomskog.

Vojno, glavni cilj Clintonove administracije je proširenje i jačanje regionalne sigurnosti i stabilnosti na Starom kontinentu. Washington ističe kako su prednosti koje članice PfP-a u vojnom pogledu dobivaju (jačanje civilne kontrole nad oružanim snagama, transparentnost vojnog budžeta, mogućnost sudjelovanja u *peace-keeping* operacijama zajedno sa snagama NATO-a) esencijalne pretpostavke obrambenog sustava svake moderne zemlje zapadne demokracije.

* Lidija Čehulić, znanstveni novak na projektu Hrvatska u međunarodnoj zajednici.

Politički, Partnerstvom za mir doprinosi se širenju demokracije u rubnim, nestabilnim dijelovima Europe. U Preambuli temeljnog akta PfP-a jasno se ističe da se od zemalja članica PfP-a očekuje svekolika zaštita općeprihvaćenih ljudskih prava i sloboda, poštivanje etničkih prava, prava manjina, funkcioniranje pravne države, te razvoj demokratskih tekovina i standarda ponašanja Zapada.

Ekonomski, SAD nemaju samo koristi od neposredne vojne suradnje (nabavka opreme i naoružanja po standardima NATO-a) već bi, u budućnosti, uspostavom političke, ekonomske stabilnosti taj europski prostor postao jače tržište svekolikih američkih roba i usluga.

Odmah po osnutku neovisnosti, bivše hrvatsko vodstvo izrazilo je želju za što većom suradnjom mlade Hrvatske i razvijenoga zapadnog svijeta, uključujući i organizaciju NATO. Američka administracija, od početka hrvatske državotvornosti, pomagala joj je na političkom, ekonomskom, tehničkom, vojnom planu, no zbog specifičnih okolnosti, Hrvatska, uz BiH i SR Jugoslaviju, nije odmah postala članicom PfP-a. S obzirom na to da su SAD željele biti nazočne na jugoistoku Europe (dijelom poradi vlastitih interesa i ciljeva, a dijelom poradi iskazane nemogućnosti i političkog nejedinstva Europljana da samostalno riješe krizu na tom turbulentnom rubnom dijelu Europe), predstavnici američke diplomacije kontinuirano su radili na pokušajima približavanja Hrvatske PfP-u, uvjetujući članstvo u tom Programu konkretnim zahtjevima, ispunjenjem kojih bi se, po američkoj viziji, smanjile neprijateljske tenzije i stvorili uvjeti za brže rješavanje krize i nagomilanih postoružanih problema funkcioniranja civilnog društva. Za svog posjeta Hrvatskoj, potkraj svibnja 1997. godine, američka je državna tajnica, Madeleine Albright, u razgovoru s tadašnjim predsjednikom Tuđmanom, tražila sljedeće:

- hrvatsku podršku i dosljednu primjenu Daytonskog sporazuma,
- povratak izbjeglih i prognanih za vrijeme otvorenih oružanih sukoba u Hrvatskoj,
- suradnju hrvatskih vlasti s novoosnovanim Međunarodnim sudom za ratne zločine u Haagu.

Takvi zahtjevi u hrvatskoj javnosti, kao i u političkim krugovima ondašnje vlasti, nisu dočekani s dobrodošlicom, pa je došlo do stanovitog zahlađenja američko-hrvatskih odnosa. Ipak, američka diplomacija ne miruje. Nepunu godinu dana kasnije, u proljeće 1998. veleposlanik SAD-a u Hrvatskoj, William T. Montgomery, u svom članku *Croatia's Roadmap to Partnership for Peace* istaknuo je glavne smjernice za brži ulazak Hrvatske u PfP. Američki veleposlanik sugerira Hrvatskoj da poradi:

- na procesu rekoncilijacije, stvaranju uvjeta za nesmetani povratak, život i rad svih prognanih i izbjeglih tokom Domovinskog rata,
- na dosljednoj primjeni Daytonskog sporazuma,
- na demokratizaciji društva, s posebnim akcentom na slobodi medija, promjeni izbornog zakona i provedbi slobodnih, demokratskih izbora.

Ne želeći prihvatiti nametnute kriterije Zapada, Hrvatska postaje sve izoliranija u međunarodnoj zajednici. Nakon smrti predsjednika Tuđmana, gotovo svi potencijalni predsjednički kandidati, kao i predstavnici stranaka koje su izašle na izbore za formiranje nove hrvatske vlasti, u svojim su predizbornim kampanjama obećavali izlazak zemlje iz međunarodne izolacije i konstruktivnu suradnju sa Zapadom. Nova, demokratski izabrana hrvatska koalicijska vlast, kao i novoizabrani Predsjednik toplo su dočekani od zapadnih zemalja. Nakon brojnih, učestalih međunarodnih kontakata, posjeta centrima europskoga i svjetskog političkog i vojnog odlučivanja, hrvatski politički

kredibilitet je porastao. Hrvatska je gotovo preko noći primljena u Partnerstvo za mir, najavljuje se primanje u Svjetsku trgovinsku organizaciju, pregovara se sa značajnim svjetskim i europskim bankama. Međunarodna zajednica ističe da o demokratskoj Hrvatskoj ovisi brzina i stupanj integriranosti u suvremene integracijske procese. Pritom ne treba zaboraviti da je i hrvatsko članstvo u Pfp velikim dijelom nagrada ne samo za demokratski izabranu vlast i njezinu najavljenju cjelokupnu demokratizaciju društva već i nagrada za preuzete obveze pred međunarodnom zajednicom. Od nove Hrvatske danas se također očekuje:

- da štiti i dosljedno provodi obveze Daytonskog sporazuma, što znači da priznaje teritorijalni suverenitet i integritet međunarodno priznate cjelovite države Bosne i Hercegovine,
- da surađuje s Haaškim tribunalom,
- da omogući povratak izbjeglih i prognanih tijekom rata,
- da radi na svekolikoj demokratizaciji društva.

S obzirom na velike ljudske i materijalne gubitke tijekom Domovinskog rata, još uvijek svježe rane ratnih stradalnika, uništeno gospodarstvo, veliku nezaposlenost, ekonomsko, psihofizičko nezadovoljstvo velikog broja stanovnika, nova hrvatska vlast već se suočila s iskazanim nezadovoljstvom dijela stanovništva glede zahtjeva međunarodne zajednice. S druge pak strane, međunarodna zajednica neprestano ističe da se od Hrvatske danas ne očekuje niti traži ništa manje ili više demokracije nego je traženo od ostalih postsocijalističkih europskih zemalja.

Primanje Hrvatske u Partnerstvo za mir svakako ima i svoju širu, geostratešku konotaciju. Američka državna tajnica, glasnogovornik NATO-a, glavni tajnik NATO-a, na konferenciji u Firenci povodom primanja Hrvatske u Pfp, ali i gotovo uvijek nakon nje, kada se komentira hrvatsko članstvo, javno izjavljuju da je Hrvatska primjer kako se nagrađuju demokratske promjene u zemlji. Na taj način izravno se poručuje srpskom narodu da će, ako i kada makne Miloševića s vlasti, izaći iz međunarodne izolacije. I to bi svakako Hrvatska morala imati na umu, jer je činjenica da sadašnji tzv. medeni mjesec Hrvatske i međunarodne zajednice, bar ne ovakvog intenziteta, neće trajati vječno. Međunarodna zajednica, predvođena američkom administracijom, ustrajat će u svom cilju da europski prostor pretvori u zonu sigurnosti i stabilnosti, na čijim rubnim dijelovima u budućnosti, nema mjesta nedemokratskim režimima ili državama. Stoga je za očekivati da će se u doglednoj budućnosti SAD ozbiljnije početi baviti i SR Jugoslavijom.

Na kraju, ali ne manje bitno, primanje Hrvatske u Pfp, putokaz je daljnjeg jačanja organizacije NATO. Iako je NATO najavio da do 2002. godine najvjerojatnije neće ići u svoje proširenje (što znači da niti najavljujivani kandidati, Slovenija i Rumunjska, do tada neće ući u punopravno članstvo), pomicanje granica i otvaranje vrata Pfp-a prema jugoistoku Europe, dokaz je da je upravo NATO, a ne neka nova europska obrambena struktura, temeljni stup očuvanja mira i stabilnosti jugoistoka Europe. Time se Clinton i njegova administracija, pri kraju Clintonovog drugog mandata u Bijeloj kući, nalaze pred ostvarenjem vanjskopolitičkog cilja, jednoga od značajnijih obećanja pri preuzimanju funkcije predsjednika SAD-a: snažan, proširen, siguran NATO u demokratskoj, Americi naklonjenoj, Europi.